

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Çınar Tan
Türkiye Ekonomi
Politikaları Araştırma
Vakfı

International Crisis Group (ICG), 8 Mart 2006 tarihinde "Kıbrıs Çıkmazı: Bundan sonrası" başlıklı bir rapor yayınladı. Rapor zamanlama olarak, Kıbrıs'ta çözüm arayışlarının, Türkiye'nin AB'ye katılım yükümlülükleri çerçevesinde, BM zemininden AB zeminine taşınmaya başlandığı bir süreçte yayınlanması bakımından önemlidir. Bu süreçte ICG'nin, raporu vasıtasıyla ANNAN Planı'nı tarafların üzerinde anlaşacağı yegâne çözüm yolu olarak öne sürmesi, BM nezdinde girişimlerin yeniden canlandırılması açısından son derece önemlidir. Rapor, herhangi bir bağlayıcılık arz etmemekle birlikte, ICG'nin uluslar arası alandaki etkisi ile birlikte düşünüldüğünde Türkiye'nin ısrarla üzerinde durduğu BM platformunun yeniden işletilmesi hususunda farkındalık yaratmaktadır. Önümüzdeki dönemde benzeri çalışmaların artması, Kıbrıs'ta çözümünün tek formülünün Türkiye'nin AB çapası olmadığının anlaşılması ve federal yapıda kalıcı bir çözüm için tarafların atması gereken adımların vurgulanması açısından gereklidir.

Bu değerlendirme notu, ICG "Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası" adlı raporu TEPAV|eprî'nin bir süredir yürüttüğü "Kıbrıs Çalışmaları"nın temelleri ve bulguları ışığında analiz etmekte, ayrılık noktalarını ve örtüşen görüşleri etraflıca ortaya koymaktadır.

Rapor, Annan Planı ve 2004 referandumlarını takip eden gelişmelere ağırlık vererek Kıbrıs sorununda şu anki süreci analiz etmekte ve ICG'nin bundan sonraki döneme ilişkin görüşlerine yer vermektedir.

Raporda öncelikle ANNAN Planı'nın Türklerde ve Rumlarda yarattığı zihniyet değişikliğinden bahsedilmektedir. Rapora göre ANNAN Planı öncesi süreçte, Kıbrıslı Rumlar adanın iki kesimli iki toplumlu bir yapıda birleşmesini savunurken, tam da bunu öngören Plan'ı reddetmiş, buna müteakib o tarihe kadar bölünmeden yana olan Türk toplumu ise birleştirici nitelikteki Plan'a onay vermiştir.

ICG'ye göre referandumun reddi sonrası içine girilen darboğazdan çıkılmasının en mümkün şekli iki tarafın da tek taraflı adımlar atması suretiyle olacaktır. Rapora göre bu zaman zarfında dış aktörlere düşen Kuzey üzerindeki izolasyonların hafifletilmesi için gerekli açılımları sağlamalarıdır. Rapor, somut olarak çözüm için temel öneriyi şu şekilde yapmıştır: "Kuzey Kesimin izolasyonunu ortadan kaldırmak, eşitliğe dayalı uzun vadeli ve sürdürülebilir bir çözüm geliştirilmesinin anahtarıdır".

TEPAV|EPRİ'nin de bir süredir yürüttüğü Kıbrıs Projesi'nin ana teması, adadaki bölgelerarası kalkınmışlık farkının giderilmesine katkıda bulunacak politika alternatifleri üretmektir. Raporun da ifade ettiği üzere izolasyonlar hafifletilerek iki kesim arasından asimetri giderildikçe, Türk tarafının pazarlık gücü artacaktır. Rum tarafının ANNAN Planı'na hayır demesinin ardında da büyük ölçüde statükonun devamı halinde Kuzeyin zaten Güney tarafından süreç içinde ekonomik asimilasyona (ozmosis) uğratılacağı beklentisi yatmaktadır.

1Metnin Orijinali:

http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

International Crisis Group (ICG), 8 Mart 2006 tarihinde "Kıbrıs Çıkmazı: Bundan sonrası" başlıklı bir rapor yayınladı. Rapor zamanlama olarak, Kıbrıs'ta çözüm arayışlarının, Türkiye'nin AB'ye katılım yükümlülükleri çerçevesinde, BM zemininden AB zeminine taşınmaya başlandığı bir süreçte yayınlanması bakımından önemlidir. Bu süreçte ICG'nin, raporu vasıtasıyla ANNAN Planı'nı tarafların üzerinde anlaşacağı yegâne çözüm yolu olarak öne sürmesi, BM nezdinde girişimlerin yeniden canlandırılması açısından son derece önemlidir. Rapor, herhangi bir bağlayıcılık arz etmemekle birlikte, ICG'nin uluslar arası alandaki etkisi ile birlikte düşünüldüğünde Türkiye'nin ısrarla üzerinde durduğu BM platformunun yeniden işletilmesi hususunda farkındalık yaratmaktadır. Önümüzdeki dönemde benzeri çalışmaların artması, Kıbrıs'ta çözümünün tek formülünün Türkiye'nin AB çapası olmadığının anlaşılması ve federal yapıda kalıcı bir çözüm için tarafların atması gereken adımların vurgulanması açısından gereklidir.

Bu değerlendirme notu, ICG "Kıbrıs Çıkmazı: Bundan Sonrası" adlı raporu TEPAV|eprî'nin bir süredir yürüttüğü "Kıbrıs Çalışmaları"nın temelleri ve bulguları ışığında analiz etmekte, ayrılık noktalarını ve örtüşen görüşleri etraflıca ortaya koymaktadır.

Rapor, Annan Planı ve 2004 referandumlarını takip eden gelişmelere ağırlık vererek Kıbrıs sorununda şu anki süreci analiz etmekte ve ICG'nin bundan sonraki döneme ilişkin görüşlerine yer vermektedir.

Raporda öncelikle ANNAN Planı'nın Türklerde ve Rumlarda yarattığı zihniyet değişikliğinden bahsedilmektedir. Rapora göre ANNAN Planı öncesi süreçte, Kıbrıslı Rumlar adanın iki kesimli iki toplumlu bir yapıda birleşmesini savunurken, tam da bunu öngören Plan'ı reddetmiş, buna müteakabil o tarihe kadar bölünmeden yana olan Türk toplumu ise birleştirici nitelikteki Plan'a onay vermiştir.

ICG'ye göre referandumun reddi sonrası içine girilen darboğazdan çıkılmasının en mümkün şekli iki tarafın da tek taraflı adımlar atması suretiyle olacaktır. Rapora göre bu zaman zarfında dış aktörlere düşen Kuzey üzerindeki izolasyonların hafifletilmesi için gerekli açılımları sağlamalarıdır. Rapor, somut olarak çözüm için temel öneriyi şu şekilde yapmıştır: "Kuzey Kesimin izolasyonunu ortadan kaldırmak, eşitliğe dayalı uzun vadeli ve sürdürülebilir bir çözüm geliştirilmesinin anahtarıdır".

TEPAV|EPRİ'nin de bir süredir yürüttüğü Kıbrıs Projesi'nin ana teması, adadaki bölgelerarası kalkınmışlık farkının giderilmesine katkıda bulunacak politika alternatifleri üretmektir. Raporun da ifade ettiği üzere izolasyonlar hafifletilerek iki kesim arasından asimetri giderildikçe, Türk tarafının pazarlık gücü artacaktır. Rum tarafının ANNAN Planı'na hayır demesinin ardında da büyük ölçüde statükonun devamı halinde Kuzeyin zaten Güney tarafından süreç içinde ekonomik asimilasyona (ozmosis) uğratılacağı beklentisi yatmaktadır.

²http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf sayfa ii

³ İzolasyonlardan kasıt, BM tarafından alınmış de jure bir veto kararı olmamasına rağmen, ülkelerin KKTC ile ticaret yapmama yönünde siyasi tercih kullanmaları sonucu ortaya çıkan de facto fiili durumu ortaya koyan bir ifadedir.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Türkiye:

Rapor Türkiye'nin Gümrük Birliği'ni Güney Kıbrıs'ı da kapsayacak şekilde genişletmesini tavsiye etmekte ancak bunun zamanlaması hakkında bir fikir vermemektedir. Zira Türkiye'nin limanlarını kalıcı bir çözüm öncesinde Güney Kıbrıs bayraklı gemilere açmasının çözüme ne gibi bir katkıda bulunacağına değinilmemiştir. Bununla birlikte ICG, adaya Türkiye'den gelen yerleşimcilerin ve asker sayısının azaltılması konularında Türkiye'den politika değişiklikleri beklerken Türkiye'nin bu adımların siyasi bedelini GKRY'nin hangi açılımları karşısında ödeyebileceğine dair bir öngörude bulunmamıştır.

Özetle ICG'nin çözüm bağlamında adadaki taraflardan beklentileri ANNAN Planı'nın öngörülerıyla paralellikler taşımakta, Türkiye-Güney Kıbrıs ilişkileri açısından ileri sürdüğü reçete ise Avrupa Komisyonu'nun 3 Ekim 2005 tarihli Müzakere Çerçeve Belgesi'nde de belirttiği talepleri yansıtmaktadır. Üzerinde durulması ihmal edilmiş en önemli hususlardan biri, Türkiye'nin de defaten dile getirdiği üzere Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonların kaldırılması ile Türkiye'nin Rum tarafına sağlayacağı açılımların nasıl eşanlı hale getirileceğidir. Ayrıca sorunun AB zemininden BM zeminine nasıl taşınacağı hususlarına açıklık getirilmemektedir. Rapor bu iki konunun önemini göz ardı etmiyor gözükse de uygulamaya yönelik somut öneriler getirmemektedir. Rapor'un 19. sayfasında, adada çözümün en gerçekçi yolu olarak BM nezdinde ANNAN Planı türevi bir girişim gösterilmekte, bunun başlayabilmesinin inisiyatifinin Rumların elinde olduğu vurgulanmaktadır. Ne var ki bu öneri, Rumların AB platformundaki pazarlık gücüyle birlikte düşünüldüğünde gerçekleştirilebilirliğini yitirmektedir. Zira Rumlar inisiyatif kendi ellerinde bulunduğu müddetçe çözüm arayışlarını ellerinin bu denli kuvvetli olduğu bir zeminden çıkarmak istemeyecektir.

Türkiye Nasıl Hareket Etmelidir:

Raporun Kıbrıs sorununun çözümü bağlamında ortaya çıkan darboğaza ve bu parametrelerin oluşumunda mevcut Rum hükümetine yönelttiği eleştirilere bakarak diyebiliriz ki, Türkiye Rum Kesimi'ni pazarlık masasına oturtmak için "havuç veya sopa" mantığında bir takım stratejiler belirlemelidir. Güney'in ANNAN Planı'na hayır demesine rağmen AB üyeliğine kabul edilmesiyle bu bağlamda bir fırsat zaten kaçırılmıştır. Önümüzdeki dönemde benzer bir senaryo Türkiye'nin Ek Protokolü yürürlüğe koyarak limanlarını Rum gemilerine açması, hatta bir sonraki adımda bu ülkeyi tanıması noktasında yaşanabilir. Bir başka deyişle, Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüm için Rum tarafının adım atmasını sağlamak amacıyla bir takım teşvik veya müeyyidelerin öngörülmesi gerekmektedir. Hâlihazırda, Türkiye-AB-Güney Kıbrıs üçgenindeki kurumsal ilişkiler Güney Kıbrıs tarafından hiçbir açılım sağlanmasa dahi Türkiye'nin bir takım adımları AB'ye katılımın bir gerekliliği olarak yerine getirmesini şart koşmakta, bu ise Güney Kıbrıs'ı çözüme destek vermek yolunda ataletle sevk etmektedir. O halde diyebiliriz ki ICG de, raporunda haklı olarak Güney Kıbrıs'ın çözümsüzlük siyasetini terk etmesi için bu ülkenin önüne bir takım eşikler konulmasını gerektiğini savunmakta, ancak Türkiye'nin AB'ye olan yükümlülükleri dâhilinde bu ülkeye uyguladığı kısıtlamaları derhal kaldırması gerektiğini ifade ederek mantıksal bütünlüğünü bozmaktadır.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Bugüne Nasıl Gelindi? Tarafları Neler Bekliyor? ANNAN Planı Öncesi ve Sonrası

Rapor ilk bölümlerinde sorunun tarihi perspektifini vermekte; ANNAN Planı'na ilişkin saptamalara yer verilmektedir. Rapor öncelikle Türk tarafının ANNAN Planı'na verdiği "evet" in arkasında Türklerin geçirdiği zihniyet değişikliğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, ANNAN öncesi dönemde çözümün önünde bir engel olarak gördüğü Denктаş'ın bir nevi devre dışında bırakılmasında Türkiye (AKP hükümeti) ve Kıbrıslı Türklerin aynı safta Denктаş'ın karşısında yer aldığı vurgulanmakta, bugün itibariyle aynı pozisyonda (çözümüne engel) görülen Papadopoulos'un saf dışı bırakılması için de benzer bir model tavsiye edilmektedir. (Yunanistan + Rum muhalefeti ve sivil toplumu mevcut hükümete karşı).

Burada yapılması gereken önemli bir tespit, Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'nin geçirdiği siyaset değişikliğinin sebepleridir.

Raporun da vurguladığı üzere öncelikle Kıbrıs Türklerinin birleşmeden yana tavrının arkasında, özellikle izolasyonlardan kaynaklanan ekonomik kötüleşme görülebilir. Sonuç olarak ekonomik kötüleşmenin devamının yaratacağı senaryolar (Güney tarafından asimilasyon yahut Türkiye'ye gittikçe artan bağımlılık) her koşulda Kuzey Kıbrıs'ın bağımsız bir entite olarak devamını zaten imkânsız hale getirecektir.

Bir diğer etken ise AB'ye katılım sürecidir. Zira Kıbrıs Türkleri, Güney'in üyeliğinin her şekilde kaçınılmaz olduğunun farkına varmış, dolayısıyla bölünmüşlükte ısrar etmek yoluyla bu sürecin dışında kalmak istememişlerdir. Türkiye için de durum benzerdir. Türkiye'nin de son dönemde Kıbrıs konusunda göze aldığı açılımlar büyük ölçüde AB ile kurumsal ilişkileri içerisinde üyelik yolunda kendisinden beklenenlerdir. Yunan-Rum kesimi düşünüldüğünde ise zihniyet değişikliği, dolayısıyla çözüm bağlamında bir "katalist" bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tarafları müzakereye teşvik etmek için başka bir dizi "havuç veya sopa" lar geliştirilmelidir. (örn: Türkiye'nin Rum kesimine uyguladığı kısıtlamaları kaldırması). Bu hususta raporda bir ironi mevcuttur. Rapor 11. sayfasında Rumların çözüm karşıtı politikalarının AB üyeliği gibi bir takım kazanımlarla ödüllendirilmesinin kendilerini müzakere masasından uzaklaştırdığını ileri sürerken diğer bölümlerde, Türkiye'nin Rumlara limanlarını kayıtsız şekilde açması gerektiğini savunarak, çözümün önünde engel görülen Rum yönetimine sağlanacak açılımların karşılıklılık esasına dayandırılması savıyla çelişmektedir.

Rumların plana hayır demesinin ardında yatan yegâne sebep çözümsüzlük statükusunun ekonomik açıdan kendi lehlerine olması değildir. Rumların tavrının ardında yatan kültürel sebepler (tarihi, dini) de önemli faktörlerdir; ancak unutulmamalıdır ki bu tür sorunlara çözüm bulunması kısa vadede mümkün değildir. Bu nedenle, inisiyatif sahibi aktörler iki kesim arasında formel ilişkiler (ekonomik vs) kurmak suretiyle yakınlaşma sürecini hızlandırmalı, dolayısıyla birleşmenin tüm kesimlerin lehine olduğunu pratikte kanıtlamalıdır. Raporun da belirttiği üzere 23 Nisan 2003'te Türk tarafının sınır kapılarını açmasıyla iki kesimin birbirini yakından tanıma süreci başlamıştır. Bunun iki psikolojik sonucu olmuştur.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

1.“Kıbrıs Rum tarafındakiler, kuzey kesimindeki görece yoksulluğu görünce[...]“fakir öteki” bakışı daha da güçlendi.”

2.“Genç Kıbrıslı Rumlar ve genç Kıbrıslı Türkler [kendilerine telkin edilenlerin aksine], temasın şiddet içermediğini ve bir arada var olmanın mümkün olduğunu gördüler.”

Rum kesiminde Plan'a hayır oyu veren kesimin çoğunluğunun genç nüfus olduğu gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde, yukarıdaki saptamalardan çıkacak mantıki sonuç, Kuzey üzerindeki izolasyonların kaldırılması, dolayısıyla bu kesimin ekonomik gelişiminin sağlanmasıyla “fakir öteki” imajı ortadan kaldırılarak bütünleşmenin ekonomik avantajları etrafıca ortaya konulursa, iki toplum arasındaki kültürel karşıtlıklar adanın birleşmesi sonrasında kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Ekonomik Parametreler:

ICG raporu Yeşilhat Tüzüğü sonrası ada içi ticaret konusuna da değinmekte, tüzüğün ticareti artırmada istenen etkiyi yaratmadığı ifade etmektedir. Rapora göre bunun esas sebebi “Kıbrıslı Türk üreticilerin, malların satışının denetimini güneydeki yetkililere bırakmak istememesidir”. Bu saptama münferit birkaç durum için geçerli olsa bile ticaretin önündeki esas sebep olmaktan uzaktır. Zira Tepav|EPRi'nin 3 Ocak 2006 tarihinde Lefkoşa'da Kıbrıs Türk Ticaret ve Sanayi Odaları ile birlikte düzenlediği konferanstan çıkan sonuçlara bakıldığında Kıbrıslı Türk sanayici ve tüccarların Güney'e mal satmakta son derece istekli oldukları, ancak Güney'de karşılıklarına pek çok teknik ve psikolojik engel çıktığı veya çıkarıldığı görünmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik varlığının önündeki en büyük sıkıntıların başında hiç şüphesiz izolasyonlar gelmektedir. Raporun 12. sayfasında buna işaret edilmekte, ancak 26. sayfada Kuzey ekonomisinin düşük performansının nedenini ekonominin “on yıllardır kötü idare edilmesi”ni gösterilmektedir. Unutmamak gerekir ki, on yıllardır geliştirilen iktisadi politikalar hep izolasyonlar (ceteris paribus) veri kabul edilerek geliştirilmiştir. İzolasyonlar tabii ki hükümetlerin yaptığı stratejik hataları meşru göstermez; ancak, izolasyonların yarattığı ortamın Kuzey ekonomisinin hareket alanını ciddi anlamda sınırladığı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

4http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf. Sayfa 11

5http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf. Sayfa 11

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Raporun dikkat çektiği önemli bir başka nokta AB'nin Kıbrıs Türklerine vaat ettiği açılımların (mali, yardım, doğrudan ticaret, yeşil hat, vs.) insani bazlı olduğu ve tasarlanışları bakımından Kuzey Kıbrıs devleti değil, Kıbrıs Türk toplumuna hizmet edecek katkılar olduğudur. Bu sebeple, Kıbrıs Rum kesiminin AB zemininde bu tür açılımları durdurmasının haklı gösterilebilecek bir yönü yoktur. Bununla birlikte, raporda Güney'in izolasyonları meşru kılma çabaları vasıtasıyla Kuzey kesimini ekonomik baskı altında tutmasındaki mantığın Türkiye'nin askeri müdahalesine karşılık vermek olduğu ileri sürülmektedir. Bir başka deyişle, Rum Kesimi hâlihazırdaki durumu geçerli dayanağı olmadan, Türkiye'nin askeri müdahalesi sonucu Kuzey Kıbrıs'ın maruz kaldığı bir dizi yasal ambargolar olarak tanımlamak istemektedir. O halde Kıbrıs Türk toplumunun var olma hakkına saygı gösteren dış aktörlerin, Güney'in bu tutumunun hukuki bir dayanağı olmadığını ilan etmesi ve bunu icraatlarıyla pekiştirmesi gerekir. Bu yönde bir adım bu yılın Şubat ayında atılmış, ABD Kuzey Kıbrıs'la doğrudan ticaretin önünde yasal bir engel bulunmadığını açıklayarak, iki ülke arasında zaten var olan ticaretin artırılacağını beyan etmiştir. Rapor kapsamında ekonomik reçetenin bir unsuru olarak ticaretin canlandırılmasına ek olarak büyüme modeli büyük ölçüde turizme dayanan Kuzey Kıbrıs için Ercan havaalanının uluslararası uçuşlara açılmasının hayatiyeti bir kez daha vurgulanmaktadır.

Raporun yaptığı bir diğer saptama ise iki toplumda son dönemdeki eğilimlere bakıldığında milliyetçilik olgusunun Güney'de gittikçe kuvvetlenirken, Kuzey'de inişe geçmiş olduğudur. Ekon-politik atmosferle birlikte düşünüldüğünde bu tablo, Kuzey'de gittikçe kötüleşen ekonomik tablo ve beraberinde gelen Türkiye'ye artan siyasi bağımlılık karşısında Güney'in yakalamış olduğu refah düzeyi ve bu ekonomik başarısını siyasi zaferlerle (AB'ye üyelik) destekleyişine bağlı değerlendirilebilir.

ICG'nin son derece önemli bir diğer değerlendirmesine göre, Kıbrıs sorununun çözümünün Türkiye'nin AB süreciyle doğrudan ilişkilendirilmesi ve bu süreçte Rumların eline geçen veto silahının, bundan sonra ihtilafın Kıbrıs ile Türkiye arasında bir konu olarak tanımlanmasına sebep olacaktır. Bu ise, önümüzdeki süreçte ANNAN Planı'na destek veren tarafları (Kıbrıs Türkleri ve Yunanistan) devre dışı bırakabilir.

Rapor; Türkiye'nin ek protokolü imzalamasıyla "Gümrük Birliği meselesi resmi olarak çözülmüştür" ifadesini kullanmaktadır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken husus, imzalanmış olan bu protokolün yürürlüğe girme süreci ve sonrası, her biri kendi içinde potansiyel kriz alanları teşkil etmektedir. Ek protokolün imzalanışı kâğıt üzerinde Gümrük Birliğinin uygulanmasına ilişkin ihlalleri sona erdiriyor gözükse de uygulama aşamasında karşılaşılabilecek sıkıntılar aşikârdır. Adada çözümün sürdürülebilirliği her şeyden evvel adadaki halkların iradesindedir. Bu bakış açısıyla çözüm, Türkiye'nin AB sürecinde Güney Kıbrıs'la olan ilişkilerinden bağımsız düşünülmeli, bu sayede dış aktörlerden çok, adadaki kesimlerin kalıcı çözümden sağlayacağı faydanın nasıl maksimize edileceğine odaklanılmalıdır.

6http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf (s.12)

7http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Yesilhat_Tuzugu_Sonrasi_KKTC_Ekonomisi_v3.pdf

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

International Crisis Group'un Kıbrıs için öngördüğü gelecek senaryoları şu şekilde özetlenebilir:

1. ANNAN Planı Temelinde Kısa veya Uzun Vadeli Bir Çözüm:

Rapora göre: “bütün tarafların üzerinde anlaşabileceği bir yeniden birleşme çözümü anlamında tek gerçekçi çözümdür”. Ne var ki rapor, bu formülün hayata geçirilebilmesinin, bir önceki girişimi reddeden tarafın BM Genel Sekreterini ikna etmesine bağlı olduğunu vurgulaması nedeniyle inisiyatifin Rumlarda olduğunu savunmaktadır. O halde bu yöntemin benimsenebilmesi, Kıbrıs Rum Siyasetinde yaşanan “hareket eksikliğinin” (s. 15) giderilmesine bağlıdır.

Rapor, ANNAN Planı'na ilişkin Türkiye'nin çekinceleri üzerine yaptığı bir değerlendirmede: “Ada'daki Türk askerlerinin sayısı ne kadar azaltılırsa azaltılsın, çok daha fazla askerin sadece birkaç dakikalık bir uçak yolculuğu mesafede olduğu bir gerçektir” yorumunu yapmaktadır. Burada bahsedilen gerçeklik içerdiği sembolik anlamın ötesine geçmemektedir. Zira gerekli şartlar oluşsa dahi Türkiye'nin adaya yeni bir silahlı müdahale düzenlemesinin siyasi maliyeti düşünüldüğünde, askeri ada dışında çıkartma kararının zorluğu anlaşılacaktır.

2. Merkezi bir Rum Devleti:

Rapor, Rumların bu yolu “bir Avrupa çözümü” olarak gördüklerini ve bu formülde Türklerin kaygılarının; zaten Avrupa'nın temel normları (serbest dolaşım, kültürel haklar vs) ışığında giderileceğini savunduklarını irdelemektedir. Bu formülün hayata geçirilebilmesi için Türk tarafının azınlık statüsünü kabul etmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Rapor buna ilişkin olarak “Mevcut ya da gelecekteki bir Türk hükümetinin AB üyeliği uğruna Kıbrıs'tan vazgeçmesi oldukça ihtimal dışıdır” yorumunu yapmaktadır.

3. Ayrı bir Kıbrıs Türk Devleti'nin Zaman İçinde Tanınması:

ICG'ye göre Rum yönetiminin sergilediği atalet politikası uluslararası alanda Kıbrıs Türk toplumuna yönelik açılımları (ticaret, mali yardım) artıracak, bu ise zaman içinde KKTC'nin en azından fiili olarak tanınarak devlet olmanın her türlü avantajından yararlanmasını beraberinde getirecektir ki bu tabiatıyla Rum tezlerine aykırıdır.

Raporun, Kıbrıs'ta bağımsız Türk devleti senaryosuyla ilgili bir başka öngörüsü ise Türkiye AB ilişkilerinin her hangi bir sebeple askıya alınması durumunda oluşacak gelişmelere ilişkindir. Bu durumda Türkiye, bir AB ülkesi topraklarında işgalci durumuna düşecek, dolayısıyla Yunanistan ile ilişkilerinde 1974 öncesi konjoktüre dönülmesine kadar uzanan bir gelişme yaşanacaktır.

8) http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/uyum_protokolu.pdf

II) http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/ABLE-FHakinda_v3.pdf

9) http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf (s.19)

10) http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf (s.20)

11) http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next_turkish.pdf. Sayfa 21

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Bu üç senaryo ele alındığında diyebiliriz ki, ICG Kıbrıs Raporu önümüzdeki dönemde değerlendirilebilecek çözüm veya çözümsüzlük seçeneklerini esaslı şekilde ortaya koymakta, bu yolla ANNAN Planı türevi bir formülün mevcut öneriler arasında neden en gerçekçi olduğunu göstermektedir. Rapor aynı zamanda, Plan'ın "kurtarılabilmesi" için Rum yönetiminin ataletinin kırılması, Türk tarafında ise birleşme yanlısı eğilimin sürdürülmesi gerekliliğinin altını çizmekte, bunun için iç ve dış aktörlerin atması gereken adımları da aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

i)Kuzey'in ekonomik açıdan gelişmesine katkı politikası Rum kesimine yönelik bir yaptırım değil tam tersine bir teşviiktir. Zira Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik gelişimi federal bir çözümü mümkün kılacak aynı zamanda bu halkın Türkiye'ye ekonomik, dolayısıyla siyasi bağımlılığını azaltacaktır.

ii)Güney'de siyasi dönüşümün sağlanması. ICG, raporunda çözüm bağlamında atalet sergileyen mevcut Rum yönetimini adeta hedef göstermekte, siyasi dönüşümün sağlanması için inisiyatif sahibi tüm kesimleri (Yunanistan, Rum sivil toplumu vs.) göreve davet etmektedir. Rapor 2006'da düzenlenecek Rum parlamento seçimlerini bu bağlamda bir fırsat olarak nitelendirmektedir.

iii)Yunan Türk AB Boyutuna ilişkin olarak ise Rapor, Türkiye çözüm arayışlarını ANNAN Planı paralelinde, bir başka deyişle BM zemininde sürdürdüğü müddetçe sürecin Türkiye'nin AB üyelik ajandasına etkisinin minimal olacağını ifade etmektedir.

iv)Sadece müzakerelerin çıkmaza girdiği temel noktalar olması halinde tek taraflı adımlar atmak. Ad-hoc bazlı, "küçük adımlar, geçici çözümler" cinsinden teklifler (örn: Maraş'ın Rumlara iadesi halinde Kuzey limanlarının açılması) dikkati temel anlaşmazlıkların çözülmesi hususundan alıkoymaktadır. O halde tarafların atacağı adımlar, ayrılmayı makul gösterecek önermeler yerine birleşmeyi mümkün kılacak planlar üzerine yoğunlaşmalıdır.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu'na göre atılacak tek taraflı adımlar şu eksenlerde olmalıdır;

A.)Kıbrıslı Türkler ve Türkiye:

Türk tarafı, devletlerarası müzakerelerden bağımsız olarak toplumsal konularda reform kararlılığını sürdürmelidir. ICG'ye göre bu bağlamda Türk tarafının izlemesi gereken yol ana hatlarıyla şu şekildedir.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

İnsan haklarına ilişkin ihtilafların çözüme kavuşturulması (özellikle mülkiyet)

Ekonomi politikalarının dönüşüm sürecinin koşullarına uygun olarak gözden geçirilmesi (özelleştirme vs)

Ticaretin kapsamının genişletilerek artırılması, böylelikle konuya taraf tüm aktörler arasında ticari ağlar kurulması.

İki toplum arasında güven tesisi. Bu başlık altında sıralanan önerilerden bir kısmı yine insan hakları odaklı olup, diğer kısmı ise taraflar arası toplumsal uzlaşma zeminini hazırlayacak askersizleştirme vs. gibi adımları içermektedir.

B.) Kıbrıs Rumları ve Yunanistan'ın Atabileceği Tek Tarafı Adımlar:

ICG Kıbrıs Raporuna göre Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan öncelikle yukarıda da pek çok kereler ifade edilen sebeplerden dolayı, Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik gelişimini engelleyen izolasyonların kaldırılması gayretlerine destek vermelidir. Bununla birlikte Rapor, yine yukarıda ifade edildiği üzere ANNAN Planı paralelinde girişimleri mevcut durum için en gerçekçi yol olarak gösterdiğinden bu doğrultuda ilerlemek bağlamında Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetiminin atması gereken adımları şöyle sıralamaktadır:

Toplumlararası diyalogun geliştirilmesi amacıyla sivil toplum ve medya üzerine düşeni yapmalı, Kıbrıs Rum hükümeti Kıbrıslı Türklerin sportif ve kültürel etkinliklere katılımına izin vermelidir.

Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan siyasetinde etkin aktörler, Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişimine yönelik sürdürülen menfi tavrı gözden geçirmeli, adanın bir bütün halinde kalkınması stratejisinin tüm tarafların lehine olduğu tezinin benimsenmesine katkıda bulunmalıdırlar.

Yunanistan son dönemde Türkiye ile arasındaki ihtilaflara ayrılık noktaları yerine ortak çıkarlar ekseninden bakmaya başlamıştır (AB zemininde işbirliği vs), Rum muhalefeti de bu anlayışı benimsemelidir.

Yunanistan adadaki Türk askeri varlığının azalması beklentisine uygun olarak kendisi de Kıbrıs Rum ordusu ile olan bağını azaltmalıdır.

C.) Süreçte Söz Sahibi Aktörlerin Atabileceği Adımlar:

Bu başlık altında önerilen açılımlar daha çok çözüm arayışlarının sürdüğü kurumsal zeminlerde (AB, BM), Kıbrıs Türk toplumunun temsil imkânını artırmaya yönelik tekliflerdir (elçilik şubeleri açılması).

Bunun dışında, "Birleşmiş Milletler'in adadaki gücünü silahsız bir denetleme misyonuna indirmesi" (s. 31) gibi teklifler, adada karşılıklı güven ortamının yaratılması bağlamında değerlendirilebilecek sembolik ancak somut önerilerdir.

International Crisis Group Kıbrıs Raporu Üzerine Bir Değerlendirme Notu

Sonuç:

International Crisis Group'un "Kıbrıs Çıkamaz: Bundan Sonrası" adlı raporu, önümüzdeki dönemde adadaki soruna adil ve kalıcı bir çözüm bulunmasının yolunun Annan Planı çerçevesinde bir girişim olduğunu savunmaktadır. Rapor, tarafları bu doğrultuda hareket etmeye teşvik etmek için ilişkideki asimetrinin giderilmesinin, dolayısıyla izolasyonların kaldırılmasıyla Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik gelişiminin önünün açılması ve bu toplumun uluslar arası alandaki varlığının artırılması gerekliliğinin altını çizmektedir. Bu anlamda rapor Türk tarafının uzun süredir dile getirmeye çalıştığı, çözüm taraftarı tutumun izolasyonların kaldırılması yoluyla mükâfatlandırılması ve çözüm arayışlarının taraflar arasında nispeten simetrik bir ilişkinin bulunduğu BM zemininde sürdürülmesi tezlerine destek vermesi açısından son derece önemlidir. Uluslar arası alanda etki yaratma kapasitesi yüksek, bağımsız gruplar tarafından kaleme alınan bu türden raporlar hiç kuşkusuz Kıbrıs sorununun çözümünün önündeki kök sebepleri siyasi söylemlerin ötesine geçerek ortaya koymaları bakımından katkı sağlamaktadır.